

הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים

א. ידע:

הסכמי שביתת הנשק

- הבהרת המושגים – הפסקת אש, שביתת נשק, הסכמי שלום.
- מניעי ישראל ומדינות ערב לחתום על ההסכמים.
- הכרת הגבולות שנוצרו בעקבות ההסכמים והיו לגבולותיה הבינלאומיים והמוכרים של ישראל עד מלחמת ששת הימים (הקו הירוק).

* בנושא זה אין צורך לעסוק בסעיפי ההסכמים עם כל אחת מן המדינות

היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים

- קריסת החברה הפלסטינית – הגורמים לבריחת ערביי א"י בשלב הראשון של המלחמה (עד פלישת צבאות ערב).
- הגורמים הכלכליים לקריסת החברה הפלסטינית לקראת סיום השלטון הבריטי בא"י.
- התפוררות החברה הפלסטינית.
- השפעת המלחמה מול היישוב היהודי על החברה הפלסטינית (השפעת הדיווחים הסותרים על פגיעות בערבים, כגון במקרה דיר יאסין, והשלכות יישום תכנית ד').
- מדיניות מהוססת ולא עקיבה של הוועד הערבי העליון, הליגה הערבית והמפקדים המקומיים, שהתפרשה אצל הפלסטינים כעידוד לבריחה.
- עזיבה וגירוש הפלסטינים בשלב השני של המלחמה:
- השפעת המלחמה, כולל החשש מנקמת היהודים
- במקרים מסוימים – גירוש (כגון לוד ורמלה; איקרית ובירעם)

ב. מיומנויות :

- ניתוח מקורות מילוליים
- ניתוח מקורות חזותיים
- הבנת נושא בהקשרו ההיסטורי הרחב
- הכללה
- מבט על
- יישום
- הערכת מהימנות של מקור היסטורי

ג. שיעורים מקוונים:

הסכמי הפסקת האש והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים- גלבוע כהן- [חלק א](#), [חלק ב](#), [מצגת](#)

ד. שאלות מתוך בחינות בגרות:

לפניכם מקבץ שאלות שהופיעו בבחינות הבגרות בשנים האחרונות. ליד כל שאלה צוין סוג השאלון (רגיל, חצב ברק ועתירת מדיה), וכמובן – מועד הבחינה. הנכם מוזמנים להשתמש בשאלות אלה ולהתאימן לתלמידים:

1. **שאלה מתוך בגרות שאלון 022116 חורף 2013, תשע"ג:** בסעיף ב' יש מיומנות ברמת חשיבה גבוהה של השוואה ומבט על. התלמיד נדרש להסביר את המניעים של ישראל ושל צבאות ערב בחתימה על הסכמי שביתת הנשק, ואז לעשות השוואה ולהסביר איך כל צד תפס הסכמים אלה.

9. סיום מלחמת העצמאות

- א. הסבר את הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים עם תום מלחמת העצמאות. (10 נקודות)
- ב. מה היו המניעים של מדינת ישראל ומה היו המניעים של מדינות ערב לחתום על הסכמי שביתת הנשק?
הסבר את ההבדל באופן שבו תפס כל צד את ההסכמים. (15 נקודות)

2. **מתוך בגרות עתירת מדיה חורף, תש"פ שאלון מספר-022287:** סעיף ב' מבטא חשיבה מסדר גבוה, שכן התלמיד נדרש כאן לעבד ידע שלמד, ולהסביר מה החשיבות שהייתה להסכמי שביתת הנשק מבחינת מדינת ישראל. התלמיד למד על המניעים של ישראל לחתום על ההסכמים, וכן על תוכנם. על בסיס ידע זה, וידע נוסף שלמד על התקופה בפרקי לימוד אחרים, הוא נדרש, למעשה, ליכולת של מבט על כדי להסביר את חשיבות ההסכמים עבור מדינת ישראל. כמובן שתיתכנה יותר מתשובה אחת שלא לה ז.

שאלה 16 – היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים, תום מלחמת העצמאות

א. הסבר שני גורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים: גורם אחד שקשור לחברה הפלסטינית וגורם נוסף להיווצרות בעיה זו. (12 נקודות)

ב. הצג הבדל אחד בין הסכם שביתת נשק להסכם שלום. הסבר את החשיבות שהייתה להסכם שביתת הנשק שנחתמו בתום מלחמת העצמאות עבור מדינת ישראל. (13 נקודות)

3. שאלת מקור מתוך בחינת בגרות חצב ברק שאלון קיץ תשע"ט 2019 :

8, מקור – תוצאות מלחמת העצמאות

א. קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלה שאחרי.

אנשי הוועד [הערבי העליון] הסיקו, כי הכרח דחוף הוא להביא את הבעיה הפלסטינית אל הארצות הערביות בצורה המוחשית ביותר – את הפלסטינים עצמם, כפליטים, ורק אז תזדעזענה הארצות הערביות משלוותן ולא עוד ישתמטו ויתחמקו בפירוורים של מעשים ומאמצים, כיוצאים ידי חובה. למסקנה זו הגיע הוועד הערבי העליון כבר בחודש השלישי של המערכה, כי מאותו חודש ואילך פחת והלך גל ההתנדבות למלחמה ביהודים, בחוץ לארץ ובארץ, ואילו גל הבריחה מן הארץ החל לגאות. [...] המפקד המדיני העליון על כל המערכה, עזאם פחה, שנוכח גם הוא בכישלון "צבא השחרור"^{*}, הודיע לראש הוועד [הערבי העליון] – לפי גרסה שרווחה אז בין ערביי הארץ – כי בהינתן האות ייכנסו מייד צבאות ערב הסדירים למערכה ולאלה דרוש שדה קרב פנוי מערבים כדי שהמערכה תהיה קצרה, יעילה ומכרעת, ויש אפוא להמריץ את בריחת הערבים. הפליטים חשבו שגלותם לא תארך וכי יחזרו לאחר ימים מספר, שבוע או שבועיים. המדינאים הערבים הבטיחו שצבאות ערב ישחקו את 'הכנופיות הציוניות' בזמן קצר ואין כל סיבה לבהלה ולחשש מפני גלות ממושכת.

* "צבא ההצלה" של קאוקזי

(מ' אסף, תולדות התעוררות הערבים בארץ-ישראל ובריחתם, מפעלי תרבות וחינוך, 1967, עמ' 181-182)

הסבר, על פי הקטע, שתי סיבות שבגללן נוצרה בעיית הפליטים הפלסטינים.

על פי מה שלמדת, הצג סיבה נוספת, שאינה באה לידי ביטוי בקטע, שבגללה נוצרה בעיית הפליטים הפלסטינים. (15 נקודות)

ב. הצג את המושגים "שביתת נשק" ו"הסכם שלום".

הסבר מדוע הסכימה ישראל לחתום על הסכמי שביתת נשק עם מדינות ערב, ומדוע הסכימו מדינות ערב לחתום על הסכמי שביתת נשק עם ישראל.

4. שאלה מתוך בגרות 022281 חורף תשע"ו 2016

14. מקור - שביתת הנשק ובעיית הפליטים

א. הגדר את המושגים "שביתת נשק" ו"הסכם שלום" והסבר מדוע נחתם הסכם שלום בסיומה של מלחמת העצמאות (10 נק')

ב. לפניך קטע המתאר גורמים אחדים להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים.

על פי הקטע המקור, הסבר את הגורמים להיווצרות בעיה זו הנובעים מהתנהלות הצד הערבי. ואת הגורמים הנובעים מהצד היהודי. (15 נק')

המפסידים הגדולים מן המלחמה היו הפלסטינים. בסיומה היו כ-700 אלף פלסטינים שגלו ממולדתם. היציאה של הפלסטינים מהשטחים שנועדו למדינה היהודית ביטאה בשלב הראשון את התמוטטות מערכות השלטון בחברה הפלסטינית ואת האנרכיה שהשתלטה עליה. בשלב השני לאחר פלישת צבאות ערב, כדי למנוע את חזרתה. המלחמה הייתה לחיים או למוות..

הברייחה של הפלסטינים בשלב הראשון של המלחמה הותירה את הישראלים נדהמים ונפעמים, הם לא הבינו את התופעה: אוכלוסייה שלמה קמה ועזבה את מקום מחייתה, מותירה אחריה ערי רפאים..

המסקנה הייתה שמדינת ישראל אינה יכולה להותיר לערבים לחזור לבתיהם: הברייחה הייתה לפליטות.

(מעובד על פי א שפירא, ככל עם ועם- ישראל 1881-2000, מרכז זלמן שזר, תשע"ד, עמ' 163-164)

ה. הצעות למטלות נוספות:

1. היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים :

דף צפייה :

צפה בסדרה תקומה פרק 3 בין הדקות 15: 50-00: 43

וענה על הסעיפים הבאים : <https://www.youtube.com/watch?v=Zc3OIMHrSVw>

א. כתוב את הסיבות להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים העולות בסרטון : סיבה אחת הקשורה בצד היהודי, וסיבה אחת הקשורה בצד הערבי.

ב. הצג דוגמא מהסרטון לגירוש יזום על ידי הצד הישראלי והסבר מדוע גירוש זה נעשה. הצג דוגמא נוספת לברייחה של פלסטינים בזמן מלחמת העצמאות והסבר מדוע הם ברחו.

2. שאלות תירגול בנושא היווצרות בעיית הפליטים.

קרא את שני קטעי המקור וענה על הסעיפים שאחריו :

אנשי הוועד [הערבי העליון] הסיקו, כי הכרח דחוף הוא להביא את הבעיה הפלסטינית אל הארצות הערביות בצורה המוחשית ביותר – את הפלסטינים עצמם, כפליטים, ורק אז תודענה הארצות הערביות משלוותן ולא עוד ישתטטו ויתחמקו בפידורים של מעשים ומאמצים, כיוצאים ידי חובה. למסקנה זו הגיע הוועד הערבי העליון כבר בחודש השלישי של המערכה, כי מאותו חודש ואילך פחת והלך גל ההתנדבות למלחמה ביהודים, בחוץ לארץ ובארץ, ואילו גל הבריחה מן הארץ החל לגאות. [...] המפקד המדיני העליון על כל המערכה, עזאם פחה, שנוכח גם הוא בכישלון "צבא השחרור"^{*}, הודיע לראש הוועד [הערבי העליון] – לפי גרסה שרווחה אז בין ערביי הארץ – כי בהינתן האות ייכנסו מייד צבאות ערב הסדירים למערכה ולאלה דרוש שדה קרב פנוי מערבים כדי שהמערכה תהיה קצרה, יעילה ומכרעת, ויש אפוא להמריץ את בריחת הערבים. הפליטים חשבו שגלותם לא תאריך וכי יחזרו לאחר ימים מספר, שבוע או שבועיים. המדינאים הערבים הבטיחו שצבאות ערב ישחקו את 'הכנופיות הציוניות' בזמן קצר ואין כל סיבה לבהלה ולחשש מפני גלות ממושכת.

* "צבא ההצלה" של קאוקזי

(מ' אסף, תולדות התעוררות הערבים בארץ ישראל ובריחתם, מפעלי תרבות וחינוך, 1967, עמ' 181-182)

המפנה במהלכים הצבאיים ובאופי הלחימה, שהחל עם מבצע "נחשון", לא איחר להשפיע על התנהגותה של האוכלוסייה האזרחית הערבית. בלחץ הקרבות ובהיעדר הנהגה התפוררה החברה הפלסטינית כבר מתחילת המלחמה. בחודשים אפריל ומאי 1948 הייתה ההתפוררות להתמוטטות. התעצמות הקרבות החישה את תהליך הקריסה והביאה לבריחה המונית מאזורי החיכוך עם היהודים אל מרכזי האוכלוסייה הערבית בפנים הארץ או אל הארצות השכנות.

(י' גלבר, קוממיות ונכבה, עמ' 152)

- א. הסבר על פי קטעי המקור בלבד שני סוגי גורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים (חברתי, צבאי, כלכלי ועוד..).
- ב. מספר הלימוד בנושא "בונים מדינה" בחר מקור אחד (מילולי או חזותי) המחזק או סותר את הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים שהצגת בסעיף א, הסבר כיצד הוא מחזק/סותר את הגורם. ציין מראה מקום מדויק למקור שבחרת בספר הלימוד.
- ג. שאלת עמדה- יש הטוענים שמדיניות ההנהגה והצבא הישראלי תרמה בעיקר להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים במלחמת העצמאות, ויש הטוענים שההנהגה הערבית המקומית והאזורית הן אלה שתרמו בעיקר להיווצרות הבעיה. הבע את דעתך בסוגיה זו והתבסס בנימוקך על קטעי המקור והנלמד בכתה.